

„Doświadczenie transcendencji w filozofii Erica Voegelina – perspektywa fenomenologiczno-hermeneutyczna”

Streszczenie

W pracy analizuję i poddaję interpretacji koncepcję doświadczenia transcendencji w filozofii Erica Voegelina. W dysertacji badam przede wszystkim pisma pochodzące z późniejszego okresu twórczości filozofa, napisane począwszy od 1966 aż do śmierci, a więc 1985 roku. Voegelin wyróżniał trzy podstawowe znaczenia transcendencji: 1) transcendencję boskości, a więc to, ku czemu człowiek transcenduje; 2) proces transcendowania, przekraczania; 3) transcendowanie ma charakter eschatologiczny, jest ono przekraczaniem ku temu, co wieczne i jak określa to autor – beznamiętowo. Transcendowanie nie jest jakimś atrybutem czy przymiotem substancji zwanej człowiekiem. Transcendowanie – jako napięcie ku boskiej podstawie istnienia - stanowi istotę człowieka. Dlatego też autor *Order and History* uważał, że podstawowym zadaniem filozofii jest interpretacja doświadczeń transcendencji.

W pracy stawiam tezę, że Voegelin nie tylko krytykował określone wątki fenomenologii transcendentalnej Husserla, i nie tylko podejmował pewne jej tematy i koncepcję, lecz swoją filozofię uprawiał na sposób fenomenologiczny. Wykazuję, że Voegelinowskie poszukiwanie doświadczenia porządku, a więc poszukiwanie podstawy, jest fenomenologicznym poszukiwaniem źródłowego doświadczenia. Fenomenologia pyta o podstawę fenomenalności, o ostateczną podstawę jawienia się tego, co się jawi; fenomenologia bada więc „jak” fenomenów, ich odsłanianie się, ukazywanie się. Dla fenomenologii podstawa to nie przyczyna, ale to, co nie potrzebuje już niczego innego do ukazania się, to, co się samoprzejawia. Jednakże zwrócenie się ku źródłowemu doświadczeniu jest możliwe tylko poprzez odczytanie tekstów tych, którzy dotarli do źródłowych doświadczeń podstawy. Voegelin uważał, że dla współczesnego człowieka, istota jego egzystencji pozostaje nieznaną, ponieważ padł on ofiarą przesłonięcia prawdy rzeczywistości. Ową prawdę można wydobyć z pism dawnych filozofów i mistrzów religii. Innymi słowy, fenomenologia możliwa jest tylko jako hermeneutyka.

W pierwszej części pracy przedstawiam Voegelina krytykę fenomenologii transcendentalnej Edmunda Husserla, a także najważniejsze dla autora *Order and History* wątki myśli ojca fenomenologii. Następnie omawiam filozofię świadomości Erica Voegelina – najpierw w perspektywie synchronicznej omawiam paradoksalną konstytucję świadomości, jako ucieleśnionej intencjonalności oraz wydarzenia partycypacji w tzw. wspólnocie istnienia. Paradoksalna konstytucja świadomości oznacza, że nie tylko strukturyzuje ona doświadczaną rzeczywistość, lecz jest także przez nią ustrukturyzowana – jako wydarzenie partycypacji nie ma ona immanentnego charakteru, lecz znajduje się w *metaxy*, Pomiędzy, dzieje się jako transcendowanie. Następnie w czwartym rozdziale przechodzę do zagadnienia historycznej konstytucji świadomości. Istotą historii jest proces

dyferencjacji świadomości, w którym wyłania się świadomość różnicy pomiędzy immanencją a transcendencją.

W drugiej części pracy rozpoczynam od przedstawienia filozofii Martina Heideggera jako porażki transcendencji, tak bowiem ujmował ją Voegelin. Następnie przechodzę do omówienia transcendencji w źródłowym sensie – jako napięcia ku boskiej podstawie, które urzeczywistnia się w wydarzeniu teofanicznym. Wydarzenie dzieje się w *metaxy*, w Pomiędzy świadomości – jest ono wydarzeniem wzajemnej partycypacji. W wydarzeniu, w transcendowaniu, nie ma niczego, co byłoby tylko ludzkie bądź tylko boskie, każdy moment wydarzenia nosi ślad wzajemności. Co więcej, zarówno człowiek, jak i boskość dani są tylko w napięciu w obrębie sfery *metaxy* – poza napięciem, poza Pomiędzy, nie ma ani człowieka, ani Boga. Oznacza to: poza transcendowaniem nie ma ani transcendującego, ani tego, co transcendentne. W siódmym rozdziale pochylam się nad trzecim wyróżnionym sensem transcendencji – eschatologii. Voegelin uważał bowiem, w doświadczeniu transcendencji odsłonięta zostaje wieczność, a rzeczywistość zostaje doświadczona jako zmierzająca ku owej wieczności.

W trzeciej części pracy interpretuję Voegelinowską teorię symbolu i języka z perspektywy transcendencji. Transcendencja może być wyrażona tylko w analogicznym symbolu, który jednak nie tyle odnosi się do zewnętrznej rzeczywistości, co sam jest momentem wydarzenia teofanicznego. W ostatnim rozdziale pracy pochylam się nad ideą równowagi świadomości, a więc postulatem utrzymywania równowagi między doświadczeniem boskości w kosmosie i w duszy. W tym samym rozdziale podejmuje krytykę wymienionej koncepcji z perspektywy pojęcia „idola”. Myślenie Voegelina naznaczone jest napięciem między dwoma sprzecznymi dążeniami: z jednej strony autor postuluje nieograniczoną niczym otwartość na samoprzejawianie fenomenu, z drugiej jednak jego myślenie jest determinowane przez nieuświadomiony przesąd – metafizyczną różnicę między tym, co materialne, a tym, co duchowe. Owo napięcie wydobywam na podstawie Voegelinowskiej interpretacji doświadczenia Chrystusa w pismach św. Pawła i Jana Ewangelisty. W takim znaczeniu możemy powiedzieć, że Voegelin nakłada granice na to, co może ukazać się w doświadczeniu transcendencji – granice, które pozostają w sprzeczności z tym, jak fenomen się daje.

Tomasz Niezgoda

